

Գ. Կ Ո Ն
Մ Ե Ր
ԱՄՆՄԻՍՏԻԱՆ

891.715
Կ-70

ՊԵՏՐԱՏ 1938 ՅԵՐԵՎԱՆ

6 NOV 2011

Ֆ. 406

891710

4-70

ԱԿ

Դ. 50
Երևան

ՄԵՐ ԱՄՆԻՍՏԻԱՆ

Նկարներ՝ Ա. Լափրովի

ՊԵՏՏՐՍ

ՀԼԿՅԵՄ ԿԿ ԿԻՑ ՄԱՆԿԱՊԱՏԱՆԵԿԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԲԱԺԻՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ 1 9 3 8

23 .05. 2013

2756

157
95

1904 թվին արդեն զգացվում էր հեղափոխության մոտեցումը: Վերադառնալով աքսորից, յես չհավատացի իմ աչքերին: Յերիտասարդ հասակումս, յերբ յես սկսեցի հեղափոխական աշխատանքը, մենք մի բուն էյինք: 1904 թվին հեղափոխական բանվորների թիվը հազարներ էր հասնում:

Տեղի էյին ունենում ցույցեր, միտինգներ: Փողոցներում նշում էյին հեղափոխական յերգեր, այստեղ-այնտեղ յերևում էյին կարմիր դրոշակներ: Տուցարարներին հետապնդում էր վտարիկանությունը, բայց նա չէր կարողանում նրանց հախից գալ:

Յեթե մի տեղ նրանց ցրում էր, մի ուրիշ տեղ էյին հավաքվում: Սկզբնական շրջանում յես միայն դիտում էյի, թե ինչ է կատարվում, բայց մի ամիս էլ չէր անցել, յերբ յես գործի կալա:

Ժամանակը շատ յետուն էր, միտինգից միտինգ էյինք անցնում, ժողովից՝ ժողով, ցույցից՝ ցույց:

Բայց 1905 թվի հունվարին, յերբ իմացանք Պետերբուրգի բանվորների յելույթների մասին, բանվորական Վարչական միանգամից մարտական տեսք ընդունեց:

Նույնիսկ յերեխաները ձեռնպահ չէյին մնում: Դիպուկ նետած քարերով նրանք ջարդում էյին փողոցների լապտերները, իսկ բանվորներին հալածող կազակները և ժանդարմները մթնում չէյին կարողանում զինք գործադրել:

Փողոցները պատնեշվում էյին բարիկադներով, մարտերը կազակների հետ հաճախակի էյին դարձել: Բանվորները կրա-

կողմերին պատասխանում էյին կրակոցներով: Տարվա վերջին մենք իմացանք Մոսկվայի ապստամբություն մասին: Բանվորները սպասում էյին միայն տեղեկությունների ուրիշ քաղաքներից, վորպեսզի ապստամբվեն նաև Վարչավայում:

Հենց այդ ժամանակ հայտնի յեղավ, վոր ցարական կառավարությունը պատրաստվում է Վարչավայից զորքեր ուղարկել Մոսկվա ապստամբությունը ճնշելու համար: Այդ չէր կարելի թույլ տալ: Կուսակցության ցուցմունքների համաձայն քաղաքի կենտրոնում ցույց կազմակերպվեց:

Կազակներից ցույցը պաշտպանելու համար առանձնացված էյին մի քանի տասնյակ բանվորներ:

Նրանք պետք է դուրս գային կազակների դեմ և նոնակներ նետեյին, վորպեսզի հետ պահեն կազակներին և ցուցարարներին հնարավորություն տան հեռանալու:

Ամեն ինչ արվեց այնպես, ինչպես կուսակցությունն էր ցուցմունք տվել: Այդ ցույցից հետո իշխանությունները չէյին համարձակվում զորք ուղարկել Մոսկվա: Բայց մի քանի մարդ, վոր ցուցարարներին պաշտպանել էյին և կազակներին հանդիպել էյին հրացանաձգությամբ, բանտարկվեցին, դատի արվեցին և մահապատժի դատապարտվեցին:

Նրանք պահվում էյին հետաքննական բանտում:

Այդ բանտից փախչելու մասին մտածել անգամ չէր կարելի: Նա գտնվում էր քաղաքի կենտրոնում, պահակները կանգնած էյին և ներսից, և՛ դրսից, իսկ բանտի հարեվան փողոցների յուրաքանչյուր անկյունում կանգնած էյին զինվորների շրջթաներ:

Բայց մի անգամ, յերբ յես հերթապահում էյի կուսակցություն կենտրոնական Կոմիտեյի բյուրոյում, ինձ մոտ յեկավ կուսակցության անդամ Յուլյան:

— Վիտը խնդրում է ձեզ գնալ նրա մոտ՝ տեսակցության:

— Ի՞նչ:

Յես չէյի հավատում իմ ականջներին:

— Վիտը խնդրում է ձեզ գնալ նրա մոտ՝ տեսակցության:

Վիտը փորձված կուսակցական էր, վոր փախել էր Սիբիրից, կենտրոնական Կոմիտեյի անդամ էր, նստել էր Պավլյակի հայտնի բանտում, ինձ, նախկին տաժանորդիս, անլեզավիս, վորին փնտռում էր վոստիկանությունը, կանչում է բանա... «տեսակցության»:

Առաջին մոմենտին այդ ինձ թվաց առնվազն տարրինակ:

Բայց կանչում էր Վիտը, մի լուրջ դործիչ, վոր կշռում է յուրաքանչյուր խոսք, մտածում ամեն մի վճիռ:

— Նա ձեզ չի ասել բանն ինչու՞ն է:

Յուլյան՝ Վիտի քույրը, վոր շատ բանում հիշեցնում էր յեղբորը, հանգիստ պատասխանեց:

— Վոչ: Նա միայն ասաց, վոր դուք մեր մոր հետ, վորպես ազգական, գնաք նրա մոտ: Համենայն դեպս ազգականներիս մեկի փաստաթղթերը վաղը յես կբերեմ ձեզ:

Ինչ վոր մեկը յեկավ հրահանգներ ստանալու:

Յուլյան գնաց:

Մյուս որը յես Վիտի մոր հետ գնացի Պավլյակ: Չեմ կարող ասել, վոր յես առանց հուզմունքի անցա բանտի շեմքը, վորտեղ յես վորպես տաժանորդ, նստած էյի դրանից քսան տարի առաջ: Յես հասկանում էյի, վոր մի հասարակ պատահականություն, վորևէ անհեռատեսություն, պատահական հանդիպում՝ և յես կմնամ այդ բանտում վոչ ինչպես հաճախորդ, այլ վորպես բնակիչ:

Մեզ տարան գրասենյակ: Սեղանների վրա խզմզում էյին բանտի աստիճանավորները, մեկ-մեկ էլ վազում էյին վերակացուները, այս կալանավորներին դուրս էյին տանում, մյուսներին ներս էյին բերում, իսկ միջնապատի մոտ, վորով առանձնացված էր գրասենյակը, հավաքվել էյին հաճախորդները:

Վիտի մայրը ցույց տվեց նրա հետ տեսակցություն ունենալու վկայականն իր և ազգականի համար: Հերթապահ վերակացուն, վոչինչ չկասկածելով, իսկուհն գնաց Վիտի հետևից, և մի րոպեյից հետո Վիտն արդեն կանգնած էր միջնապատի մյուս կողմը: Չոր, համառոտ, բանիմաց կերպով նա բացատրեց, թե ինչու՞ յեր ինձ կանչել:

Նոսքը վերաբերում էր հետաքննական բանտից այն տասը ընկերների ազատմանը, վորոնք ցույցը պաշտպանելու համար մահվան էյին դատապարտված: Առայժմ վճիռը չէր հաստատված գեներալ նահանգապետի կողմից, նրանք պետք է պահվեյին Պավլյակում, բայց վորպեսզի մահապատիժն ի կատար ածեն, նրանց պետք է փոխադրեյին Վարչավայի միջնաբերդը:

Դեռևս ժամանակ կար և այն պետք էր ոգտագործել, նըրանց փրկելու համար:

Վիտին չեր կարելի կասկածել ցնորամտության մեջ, այնուամենայնիվ այն ամենը, ինչ վոր նա յեր ասում, ինձ ցնորք թվաց, այնպես վոր հազիվ թե հնարավոր լիներ այն լուրջ քըննության առնել: Բայց Վիտը հանգիստ կերպով զարգացնում եր իր ծրագիրը:

— Ավագ վոստիկանապետ Մայերի ստորագրությամբ պետք ե թուղթ ուղարկել վերակացվին, հաղորդելով, վոր այսինչ ժամին ժանդարմի ոտմիտորը պահակախմբի հետ պետք ե գա բանտը՝ մահվան դատապարտված այսինչ բանտարկյալներին տանելու: Նշանակված ժամին և՛ բանտարկյալները պետք ե պատրաստ լինեն մեկնելու, և՛ բանտի ծածկակառքը պետք ե պատրաստ լինի նրանց տանելու: Այդ ծրագիրն իրագործելու համար մարդիկ ընտրելը դժվար չե. համարձակ, վճռական և, ամենագլխավորը, ճարտիկ մարդիկ կգտնեք:

— Վոչ մի ցնորամտություն այս ծրագրում չկա,— ավելացրեց նա հանգիստ, բայց վճռականորեն, ըստ յերեվույթին, հասկանալով, թե ինչպիսի սպավորություն գործեց ինձ վրա նրա առաջարկը:— Բայց պետք ե շտապել:

Յես այնպես եյի շմած, վոր նույնիսկ նրան չհակաձառեցի: Լոեց նաև Վիտը, բայց կարճ ժամանակով:

— Այդ կարելի յե անել և պետք ե անել,— պնդում եր Վիտը:— Դերձակների խմբակը կպատրաստի զգեստավորումը, թիթեղագործները— գլխարկի վահանակները, զինվորականները կըպատրաստեն «վոստիկաններին» կամ «ժանդարմներին»:

Յես ինձ պարզ հաշիվ եյի տալիս այդ գործի դժվարությունների և վտանգների նկատմամբ (Վարչական այն ժամանակ զինվորական դրության մեջ եր), բայց միաժամանակ գիտակցում եյի հաջողության հսկայական նշանակությունը:

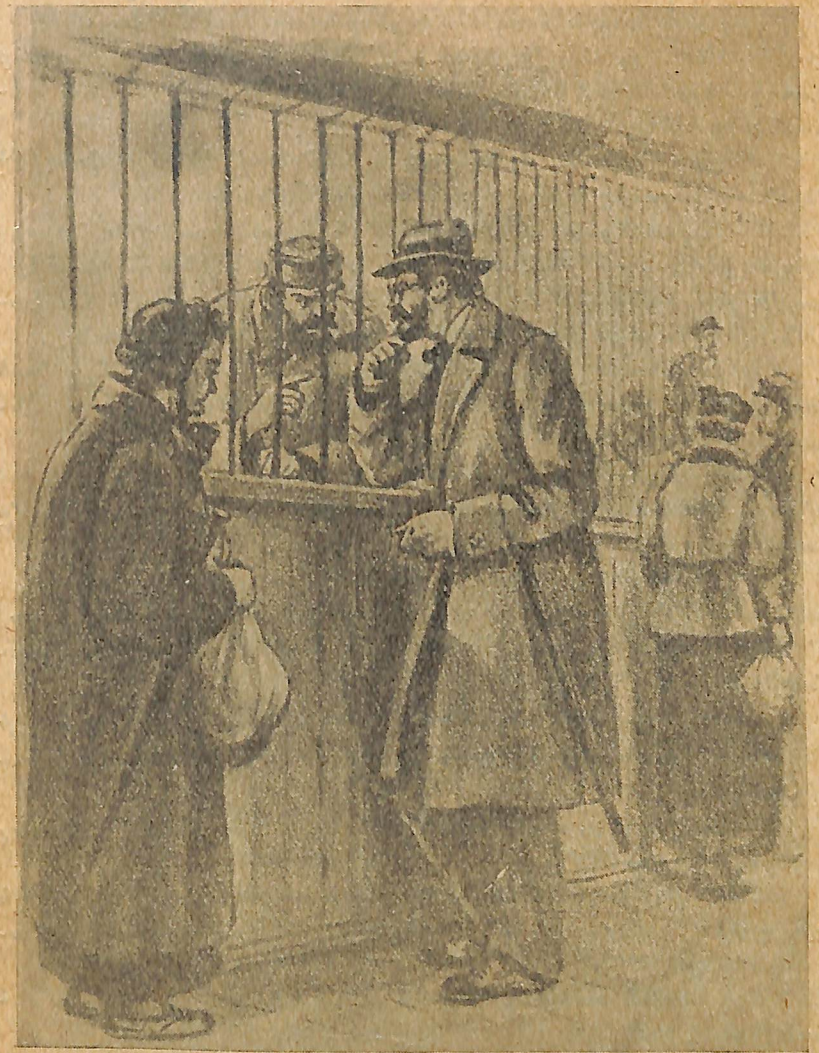
— Կփորձենք:

Վիտը սպասում եր միայն հայտարարությանը:

— Յես համոզված եմ հաջողության մեջ,— ասաց նա բաժանվելիս:— Հա, մի բան ել կա, մահապարտներին վոչ մի խոսք այդ մասին: Նրանց հուզմունքը կարող ե ձախողել գործը:

Դրա հետ յես համաձայնվեցի և մենք բաժանվեցինք:

Նույն օրն յեվեթ յես Կենտրոնական Կոմիտեյի նիստում գեկուցեցի Վիտի հետ ունեցած իմ տեսակցության մասին: Ինձ լսեցին չընդհատելով, բայց իմանալով բանն ինչու՞ն է, ման-

Մի րպելից հետո Վիտն արդեն կանգնած եր միջնապատի մյուս կողմը

բամասնություններով այլևս չհետաքրքրվեցին, վորովհետև բորորին ել այդ վերին աստիճանի ցնորամտություն թվաց:

— Յե՛վ այդ առաջարկում ե Վիտը, անվստահորեն հարցրեց պատկառելի Յանը, Կենտրոնական Կոմիտեյի աչքի ընկնող անդամներեց մեկը:

Բայց բորորի համար անսպասելի կերպով Վիտի նախազիծը շերմ պաշտպանեց նիստին մասնակցող Աննան:

— Այդ այնքան ել ցնորական չե, ինչպես առաջին հայացքեց ե թվում,— հայտարարեց նա հանգիստ: Աննայի կարծիքը հաշվի յեր առնվում: Նրա հայտարարությունը բորորը հասկացան, վորպես այդ գործին մասնակցելու առաջարկություն:

— Համենայն դեպս պետք ե փորձել,— պնդում էյի նաև յես, վորպես պատասխան Կենտրոնական Կոմիտեյի մյուս անդամների կասկածամիտ ժպիտներին:

Շատ գործ կար, և վորպեսզի ազատվեն այդ նրանց կարծիքով ցնորական ծրագրերից, վճռեցին նրանց իրագործումը հանձնարարել մեզ:

— Փորձեցեք: Առաջարկում եմ,— հայտարարեց Յանը,— այդ գործը դնել Բոլեսլավի (այն ժամանակվա իմ կեղծ անունն եր) և Աննայի վրա ու բաց թողնել զրա համար անհրաժեշտ գումարներ:

— Յե՛վ թող ժամանակ առ ժամանակ ղեկուցեն մեզ գործի ընթացքի մասին,— ավելացրեց Կենտրոնական Կոմիտեյի մի ուրիշ անդամ:

— Կարիք չկա,— պաշտպանեց Յանը:— Այդ թողնենք նրանց հայեցողությանը:

Ամեն ինչ նախատեսող Աննան պահանջեց, վոր մեզ, մինչև այդ գործն ավարտելը, ազատեն ուրիշ կուսակցական աշխատանքներից:

Այդ արդեն ավելի քիչ դուր յեկավ, բայց և այնպես ընդունվեց:

Յես դժվարանում եմ հաղորդել թե այդ մոմենտին ինչ էյի վերապրում: Մեկ կողմից Պավլակում բանտարկության մեջ տառապում էյին մահվան դատապարտված տասը մարդ, վորոնց կյանքը կախված եր նրանից, թե արդյոք կհաջողվի նրանց փախցնել: մյուս կողմից— զրա համար հարկավոր էր ազատության մեջ գտնվող նույն թվով ակտիվ և անձնավեր կուսակցականների յենթարկել նույնպիսի վտանգի և կառավարությանը

հնարավորություն տալ անհաջողության դեպքում՝ տասը կախաղանի փոխարեն քսանը կանգնեցնել: Յե՛վ ինչ, յեթե նրանք, արդեն մտնելով բանտը, ընկնեն թակարդի մեջ, բանտի դարպասը կփակվի նրանց հետևից, և նրանք նույնիսկ ղենքը ձեռքին չեն կարող դուրս պրծնել այդ թակարդից, վորովհետև բացի բանտի վերակացուներից և պահակներից, հենց առաջին իսկ կրակոցին բանտի բակը կցվեն հարյուրավոր զինվորներ:

Վարչական այդ ժամանակ զինվորական դրուժյան մեջ եր: Ամեն մի անկյունում կանգնած էյին զինվորների շղթաները, որ ու գիշեր փողոցներում թրև էյին գալիս կազակները:

Ըստ յերեվույթին, զրա մասին մտածում եր նաև Աննան: Նիստում այլևս մնալն ավելորդ եր, և յես վեր կացա, վորպեսզի գնամ: Աննան ուշքի յեկավ:

— Իսկ վճրտեղ և յե՛րը կհանգիպենք մենք:

— Այսօր ձեզ մոտ յերեկոյան ժամի ութին:

Ինձ հարկավոր եր մենակության մեջ մտածել ամբողջ ծրագրի մասին, և յես շտապեցի հեռանալ:

Վիտը, ճիշտն ասած, տվեց միայն ծրագրի նշանազիծը: Իսկական ծրագիրը ղեռնս պետք ե մշակվեր, նախատեսելով այնտեղ նույնիսկ ամենափոքր մանրամասնությունները:

Յե՛վ ահա, առաջինը, վորը ծրագրի հիմքն եր կազմում— ավագ վոստիկանապետի ստորագրությամբ գրվելիք թուղթն եր: Ինքը ստորագրությունը մեզ չեր շփոթեցնում, անցագրերի բլանկները վրա մենք հաճախակի ինքներս էյինք դնում ավագվոստիկանապետի ստորագրությունը: Այդ բանում մեր ձեռքերն արդեն վարժվել էյին: Բայց յուրաքանչյուր թղթի վրա պետք ե լինի յելից համար: Բանտի վերակացուն ամեն որ ծրարներ եր ստանում ավագ վոստիկանապետից: Յեթե մեր թղթի համարը չհամապատասխանի ստացված թղթերի համարներին, դա կարող եր կասկած հարուցել, նա հեռախոսով կկապվի վոստիկանության հետ, և այդ հասարակ բանից ամեն ինչ կարող ե անհաջողության մատնվել:

Աննայի հետ տեսակցության ժամանակ յես մատնանշեցի այդ դժվարությունը:

— Յելից համարը կգտնենք,— ասաց նա արիաբար,— Վիտը բանտում կիմանա վերջին թղթերի համարը, իսկ նրա վրա մի յերկու հարյուր կավելացնենք, և յելիցը կհարմարվի: Ինձ շփոթեցնում ե մի ուրիշ բան: Ինձ դուր չի գալիս թղթի նախորոք

ուղարկելու նախագիծը: Պետք է աշխատել անակնկալ կերպով վերակացվին հնարավորութունն չպետք է տալ մի բուպե անգամ խորհելու: Յես արդեն մտածում եմ, թե ինչպես պետք է անել այդ: Այստեղ պետք կգա աքսորում ձեր կողմից ուսաց լեզուն սովորելը: Մեր «ոտամիտարի» բանտը դալուց մի ժամ առաջ դուք ավագ վոստիկանապետի անունից հեռախոսով կարգադրութուն կանեք ամեն ինչ պատրաստել, նախազգուշացնելով վերակացվին, վոր թուղթն անձամբ կհանձնե նրան ոտամիտարը, այդպես ավելի հուսալի յե,—ավելացրեց նա վերջում:

Մենք անցանք մյուս հարցերի քննության:

Մյուս որն Աննան պետք է բանակցության մեջ մասներ դերձակներն ներկայացուցիչներն հետ և մորելիզացիայի յենթարկեր անհրաժեշտ թվով փորձված և հուսալի «ասեղի բանվորներ ու բանվորուհիներ»: Ավելի դժվար եր այն հարցը, թե ում ներգրավել վորպես վոստիկաններ և, առանձնապես ում նշանակել «ոտամիտար»:

Հարցը բարզանում է նրանով, վոր այդ դեպքը կատարվում եր Լեհաստանում, վորտեղ նույնիսկ ուսուերեն լեզուն լավ տիրապետողները խոսում եյին լեհական առողանությամբ:

Մենք աչքի առաջ ունեցանք մի նախկին սպայի:

Մյուս որը յես յեղա նրա մոտ: Նա նայեց ինձ վրա, վորպես մի խելագարի:

— Ի՞նչ եք ասում դուք, դա անկասկած ձախողում է: Յես չեմ պատրաստվում ինքնասպանութուն գործելու: Վոչ մի դեպքում:

Այդ պատասխանից քաջությունս կորցնելով, յես գնացի Յուրի մոտ՝ վորի մասին նախորդ որը խոսակցության մեջ հիշատակել եյի հարեվանցիորեն:

Յես նրան համառոտակի պատմեցի, թե բանն ինչումն է նա հուզվեց:

— Տասը մարդ են, ասում եք: Անխուսափելի մահ է: Ահա թե ինչ են անում սրիկաները:

Յես համբերությամբ լսեցի բոլոր բացականչությունները, յենթադրելով, վոր նա վերջիվերջո կանցնի իմ առաջարկության բուն եյուլթյանը: Բայց նրա յերեվակայության վրա ավելի շատ ազդեց տասը մարդու առաջիկա մահապատժի հաղորդումը, քան նրանց փրկելու ծրագիրը:

Նա շարունակ կրկնում եր,—Տասը մարդ... Տասը մարդ...

Արսափնով Յուրք միանգամայն համապատասխանում եր «ոտամիտարի» դեբին

Յեա ընդհատեցի նրան.

— Նրանց կարելի չե փրկել: Համաձայն եք արդյոք մասնակցել այդ բանին:

— Կանեմ, ամեն ինչ կանեմ: Սրիկաներ...

Յեա բացատրեցի, թե ինչ դեր է դրվում նրա վրա: Նա չհակաճանց:

— Իսկ դուք ի՞նչպես, ուսերեն գիտե՞ք:

— Վատ:

Նա սկսեց ուսերեն խոսել: Նախագասությունների կառուցվածքի հետ դեռևս կարելի չէր հաշտվել, բայց առողջանությունը... այնուամենայնիվ, ավելի հարմար թեկնածու չլինելու հետևանքով, ստիպված էլինք կանգ առնել նրա վրա:

Հետագայում, վորպեսզի մի կերպ արդարացվի այդ առողջանությունը, վորը կարող էր նրան մատնել, մենք նոր թխած «ժանդարմի ոտամիստրին» համարեցինք վոչ ուսու և նրան կոչեցինք «բարոն ֆոն-Բուդբերգ», իսկ յեա վորպես ուսաց լեզվի «գիտակ» ստիպեցի նրան մի քանի նախագասություններ բերանացի անել, վորոնցով նա պետք է ցուցահաներ իր համար այնքան անսովոր ծառայության պարտականությունները կատարելիս:

Յեվ ձիծաղելի չէր և՛ տխրալի չէր լսել, թե ինչպես նա տանջվում էր, վորպեսզի ձիշտ և ազդեցիկ արտասանի ստորին անձնակազմի վրա սարսափ ազդող «շարժվեցեք» («пошевеливайтесь») բառը:

— Շեշտը վերջից չորրորդ վանկի վրա յե, — բացականչում էր նա շփոթված: Յերբեք յեա չեմ կարող այդ արտասանել:

Սակայն դրա հակառակ արտաքինով նա միանգամայն համադատասխանում էր իրեն արված դերին, յերկու կողմը սանրած լայն միջուք, վոսկե շրջանակով ակնոցներ... Յեա նայեցի Յուրին և յերեակայեցի ժանդարմի կապույտ համազգեստով, ուսադիրներով, ուսկապներով, նույնիսկ Ստանիսլավի շքանշանը կրծքին: Նա հարմար էր, միանգամայն հարմար:

Պետք էր մտածել «պահակախմբի» մասին և յեա մեկնեցի Աննայի մոտ:

«Ավագի» նշանակումն ուներ նույնքան մեծ նշանակություն, վորքան և «ոտամիստր» նշանակելը: Այն ժամանակ, յերբ «ոտամիստրը» գործ պետք է ունենար միայն բանտի վարչության հետ, «ավագը» պետք է հետեվեր, վոր նրա ղեկավարության յենթակա «ստորադրյալ զինվորները» բանտի վերակացու-

ների և ժամապահ իսկական զինվորների հետ առնչություն ունենալիս պահպանեն բոլոր ձեվականությունները:

«Ռոտմիստր»-ի դերն այդ տեսակետից ավելի հեշտ էր «ավագ»-ի դերից նրանով, վոր նա գործ ուներ բանտի վերահացվի հետ, ալինքն մի աստիճան նրանից ցածր, մինչդեռ «պահակներ»-ի և բանտում գտնվող վերակացուների ու ժամապահների փոխարարբությունն այնպես էր, ինչպես հավասարը հավասարին: Բացի այդ, «ոտամիստր»-ը վոչ մի առնչություն չպետք է ունենար բանտից դուրս տարվող կալանավորների հետ, իսկ «պահակներ»-ը նրանց ընդունելիս պետք է նրանց հետ վարվեին վոչ ավելի լավ, քան նրանց հետ վարվում են իսկական պահակները:

Բայց տվյալ դեպքում յեա ու Աննան գործում էլինք հաստատապես: Մենք ճանաչում էլինք հարմար մարդու:

Դա ընկեր Մարցելին էր: Հանգիստ, կայուն, հավասարակշռված, ճարպիկ, զիտակից հեղափոխական էր, վորը բազմաթիվ անգամ վտանգի ըրպեներին լրիվ սառնասրտություն էր ցուցաբերել, և նա միանգամայն հարմար էր այդ պատասխանատու և վտանգավոր դերին: Մեր հրավերով ներկայանալով, նա, չընդհատելով, լսեց մեզ, հանգամանորեն հարցրեց այն ամենի մասին, վոր նրա համար պարզ չէր, իսկ հետո, առանց մի վորևե ավելորդության, հանգիստ հայտարարեց.

— Համաձայն եմ:

Միաժամանակ նույն օրն յեվեթ մենք նշանակեցինք ապագա «պահակներին», կանչեցինք նրանց, պայմանավորվեցինք հետները: Բանվորները բանվորի ձեվով էլին արձագանքում մեր առաջարկությանը:

— Պետք է ազատել: Համաձայն ենք:

Միայն շուտ հրապուրվող, արագընթաց «Ճաղատը» արդեն գնալուց առաջ պահանջեց:

— Մի պայման, ընկերներ, տանելուց հետո յեա կլինեմ ծածկակառքի մեջ և առաջինը կհայտնեմ, վոր մենք նրանց տանում ենք ազատելու:

Նախապատրաստությունն առաջ էր գնում:

Յեա կապվեցի մեր ուղղական կազմակերպության հետ, և նա անմիջապես հրահանգեց սպա տվեց, վորն ամենակարճ ժամանակամիջոցում պետք է սովորեցներ ապագա «պահակներին»

և հենց իրեն «ոռոմիստրին» այն ամենն, ինչ նրանց ուղմա-
կան դժով պետք կգար, և ուղարկելուց առաջ պետք է ստուգեր,
արդյոք վորևե պակասութիւնն չկա՞ զգեստի մեջ: Մենք զխտե-
յինք սահմանված համազգեստը չպահպանելուց առաջացած ձա-
խողումների մասին և նախորդք միջոցներ ձեռնարկեցինք, վոր-
պեսզի այդ տեսակետից լրիվ կերպով ապահովված լինենք:

Տեսչին յես կարգադրեցի գալ այն սենյակը, ուր պետք է
հավաքվեյին նրա քապազայի ստները, և հենց նույն յերեկոյան,
գալով այդ սենյակը՝ ստուգելու, թե արդյոք ամեն ինչ կարգին է
և գործն առաջ է գնում թե վոչ, յես ականատես յեղա մի տա-
րորինակ մուշտրովկայի:

Յեւ հրահանգիչը, և՛ հրահանգվողները, առանց կոշիկի,—
վորը վոտաբորիկ, վորը միայն գուլպաներով—վորպեսզի վոչ մի
աղմուկ չհանեն—ըստ հրամանի մեկ շուռ եյին գալիս, մեկ շար-
վում եյին գուլգ-գուլգ, մեկ իրար հետեւից եյին գնում, մերթ՝
մեկ-մեկ, մերթ՝ յերկու-յերկու, կամ չորս-չորս եյին գնում: Այդ
ամենը կատարում եյին լուռ, ուշադրութեամբ, և միայն կիսա-
ձայն հրամանը խանգարում եր լուռթյունը:

Իմ գալստ մի քանի րոպե դադարեցրեց զբաղմունքը: Սպա
հրահանգիչն այն աստիճան եր տարվել իր դերով, վոր հրաման
տվեց.

— Զգաստ:

Բայց իսկույն գլխի ընկավ և մասնակցողների միահամուռ
քրքջոցի տակ ուղղեց:

— Չե, չե: Ազատ:

Զհամբերեց նաև Աննան: Նա ել, յեկավ ստուգելու, թե
ուսուցումը ինչպես է գնում: Սպան մեզ հանգստացրեց.

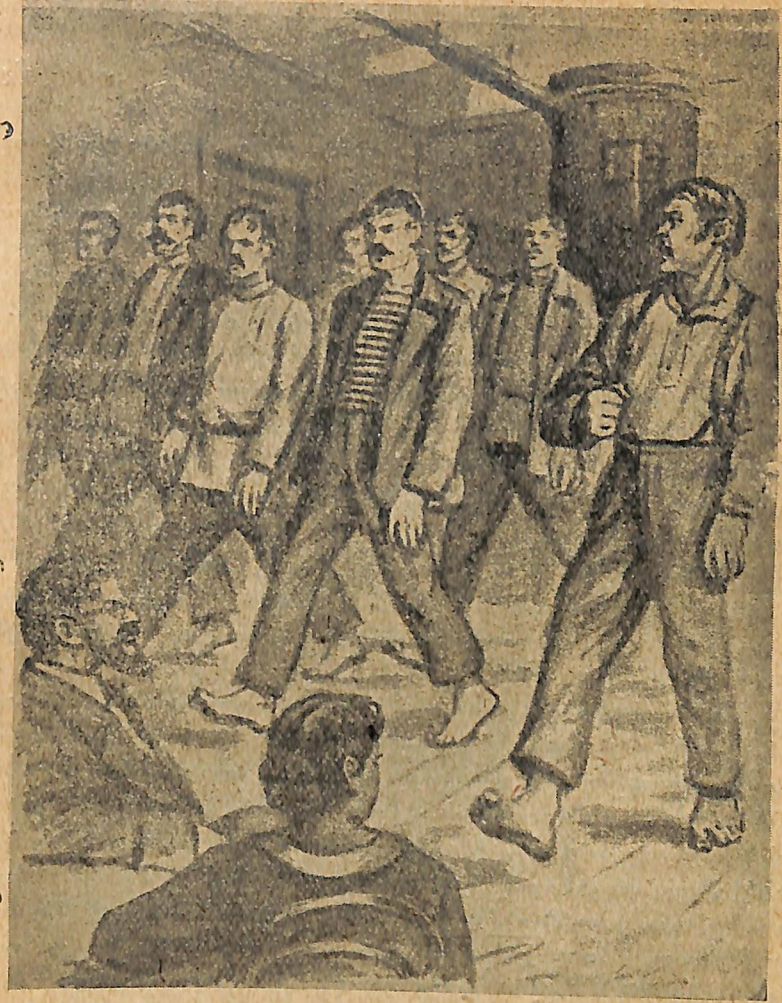
— Հրաշալի յեն յուրացնում: Ուղղակի զմայլվում ես:

Գործի այդ կողմը կանոնավորված եր:

Յես ու Աննան հեռացանք: Յես նրան թեվանցուկ արի, և
մենք, վոչնչով չտարբերելով մեզ հանդիպող իրար գուրգուրող
հարյուրավոր գուլգերից, գնացինք նրա բնակարանը, վոչ մի
կասկած չհարուցելով ամբողջ քաղաքում ցրված զինվորների,
վոստիկանների և ժանդարմների մեջ:

Աննայի բնակարանում մի անգամ ևս մանրամասն ստու-
գեցինք, թե ինչ է արված և ինչ է մնում անելու:

Ավագ վոստիկանապետի ստորագրութեամբ նշված բոլոր
բանտարկյալների անունների, հայրանունների, ազգանունների

Հրահանգիչը և բոլոր հրահանգվողները, առանց կոշիկի, վարք վո-
ստրորիկ, վարք միայն գուլպաներով՝ Բայում եյին սենյակում

Թվարկումով, թուղթը պատրաստում եր մեր անցագրային բյուրոն:

Վաղը մենք կտանանք այն: Պակասում եր միայն յելից համարը և ուղարկելու որաթիվը, վորոնք պետք է գրվեյին նույն թանաքով և ձեռագրով, ինչով գրված եր ավագ վոստիկանապետի ստորագրությունը:

Հերթական յելից համարների վերաբերյալ հարցապնդումն արդեն հաղորդված եր բանա, և դա արգելք չի հանդիսանալ:

Այդ թուղթը կհանձնե «Ֆոն-Բուդբերգը»~ը, իսկ մերոնց բանտը գալուց մի ժամ առաջ յես ավագ վոստիկանապետի անունից հեռախոսով հրաման կհաղորդեմ վերակացվին, վոր բանտարկյալներին նախապատրաստի ուղարկելու համար: Այդպիսի հրաման ստանալով «Մայրից», իրենց վերակացուն այլևս նրան չի ստուգի: Ի դեպ յես նրան կասեմ, վոր բանտարկյալներին ուղարկելու գրավոր պահանջը նրան կհանձնի անձամբ ինքը ժանդարմի ոտամիստը:

Մենք վերջնականապես կանգ առանք սրա վրա:

Համազգեստը և զենքը պատվիրված եր և մյուս որը պետք է բերվեր այն բնակարանը, վորտեղից բանտն եր մեկնելու կեղծ վոստիկանների խումբը:

Ձինվորական կեցվածքի նկատմամբ վոստիկաններից պահանջվում եր ավելի քիչ բան, քան ժանդարմներից: Վոստիկանական համազգեստ պատրաստելը նույնպես ավելի հեշտ եր, քան ժանդարմինը: Իսկ քանի վոր, ըստ մեր ունեցած տեղեկությունների, վոստիկանների կողմից մահապարտներին միջնաբերդն ուղեկցելու դեպքերը բավականին հաճախակի եյին, մենք կանգ առանք նրա վրա, վոր մեր ընկերներին դարձնենք վոչ թե ժանդարմներ, այլ վոստիկաններ: Հաշվի առնվեց նաև այն, վոր բանտավորներն ավելի հեշտությամբ կխաղան քաղաքապահների դերը, քան ժանդարմները:

Մնում եր վորոշել բնակարանի հարցը: Այդ հեշտ խնդիր չեր:

Այն բնակարանը, վորտեղից դուրս են գալիս ժանդարմի զլխավորությամբ աասը վոստիկաններ, անխուսափելիորեն իր վրա պետք է դարձնեն վոչ միայն բոլոր հարեվան բնակիչների, այլ և ամբողջ թաղի ուշագրությունը: Տասը մահապարտներին բանտից դուրս տանելու փաստը Վաղապայի բնակչությունից իշխանությունները չեյին կարող ծածկել, յեթե նույնիսկ ցան-

կանային: Իսկ հենց վոր քաղաքում կտարածվի կեղծ վոստիկանների կողմից նրանց տանելու լուրը, զժվար չի լինի այդ փաստը համեմատել բնակարանից անհայտ ուղղությամբ հեռանալու և այնտեղ վոստիկանների յերևալու հետ:

Պարզ եր, վոր այդ բնակարանի հայտնաբերումը կարող եր պահնորդական բաժնի ձեռքը տալ թեև ծայրը, վորով նա կհասնեն մինչև կծիկը, և այն ժամանակ մեկ մահապարտներին կփոխարինեյին մյուսները:

Դրա համար ել բնակարանի հարցը լուրջ հարց եր, վորից կախված եր այդ համարձակ և վտանգավոր ձեռնարկման հաջող վախճանը:

Մեզ հաջողվեց այդ վորոշել միայն շնորհիվ այն պահպանական միջոցների, վոր գործադրում եր այդ ժամանակ վոստիկանությունը ռազմական դրության կապակցությամբ: Այդ միջոցառումներից մեկն ել այն կարգադրությունն եր, վորի համաձայն միջանցիկ բակեր ունեցող բոլոր տներում և՛ ցերեկը և՛ զեշերը պետք է բաց մնար միայն մեկ դարպասը:

— Բնակարանը պետք է շինել միջանցիկ բակ ունեցող տներից մեկում, — առաջարկեց Աննան:

Յես չհասկացա, թե ինչու մնե և կայանում այս առաջարկության եյությունը:

— Փակ դարպասից նրանց կարելի չե աննկատելի կերպով դուրս թողնել, իսկ այդ դարպասի համար վաղն յեվեթ պետք է բանալի շինել, նախորոք հանելով կողպեքը, ընդորինակելով մեղրամոմով:

Նա գիտեր մի այդպիսի բնակարան Իերուսալիմսկի փողոցի վրա, առաջին հարկում:

Նրա մուտքն ուղղակի դարպասից եր:

— Իսկ տերեբը:

— Մեր մարդիկն են, միանգամայն վստահելի: Յես դրանով կզբաղվեմ վաղն առավոտվանից և փականագործին ել հետս կվերցնեմ:

Նա չեր հոգնում: Մյուս որը նա ինձ հաղորդեց, վոր արդեն պատրաստ ե, և առաջարկեց ինձ անձամբ ստուգել, համապատասխանեմ ե արդյոք այդ բնակարանն իր կոչմանը:

Յես ստուգեցի: Ավելի լավն սպասել չեր կարելի: Աննան յերեխայի պես ուրախանում եր, մանրամասնորեն պատմելով, թե ինչպես ճարպկորեն կարելի կլինի հետեվի դարպասից աննկա-

տելի կերպով մեկը մյուսի հետևից դուրս թողնել «վոստիկան- ներին»:

— Դռնապահը, գիտե՞ք, մյուս դարպասումն է: Այդ դարպասով վոչ վոք չի գնում-գալիս:

Նա քիչ եր մնում ուրախությունից թռչկոտեր:

— Դեհ, յեկեք այժմս տեսնենք, թե ել ինչ է հարկավոր,— միանգամից գործի անցավ նա:

— Մինչև բանտը մտնելն ամեն ինչ կարգավորված է, բայց նրանց վերադարձի ճամբան ինձ համար պարզ չէ:

Մենք զբաղվեցինք այդ հարցով և միանգամից հանդիպեցինք նոր դժվարության:

— Կհանձնեն նրանց,— մենք մահապարտյալներին մասին ուրիշ կերպ չեյինք ասում, քան «նրանք»— մերոնք նրանց կտեղավորեն բանտի ծածկակառքի մեջ: Բայց չե՞ վոր կառապանը բանտիցն է: Ի՞նչ անենք նրան: Յերբ նա նկատի, վոր պահակները ճանապարհը ցույց են տալիս վոչ միջնաբերդի ուղղությամբ, նա կարող է ձիերը կանգնեցնել հենց առաջին իսկ խաչփողոցում, վորտեղ կանգնած է զինվորներին շղթան, և այն ժամանակ ամեն կնչ կձախողվի. և՛ մերոնք կկորչեն և՛ ազատվածները:

Մենք արդեն նախորոք վորոշել էյինք «վոստիկաններից» յուրաքանչյուրին տալ մեկական ավելորդ ատրճանակ ազատվածների համար, բայց քսան մարդու զինված զիմադրությունը, յերբ ամբողջ քաղաքը լցված եր զինվորներով և կազակներով, նախորոք անհաջողության եր մատնված:

Յես առաջարկեցի կառապանին քնեցնել համապատասխան ձևով պատրաստած ծխախոտով, վորովհետև հարկավոր եր կառապանին անվտանգ դարձնել առանց մի վորևե աղմուկի:

— Իսկ յեթե նա չի ծխում:

— Սպառնալ:

— Իսկ յեթե նա չվախենն, գիտենալով, վոր ամեն մի անկյունում նա զինված պաշտպան ունի:

Մենք կանչեցինք խորհրդակցության Մարցելին, ապագայի «ավագին»:

— Դատարկ բան է: Քսան մարդն առանց աղմուկի մի կերպ նրա հախից կգա:

Վոչ ինձ և վոչ ել Աննային այդ պատասխանը չգոհացրեց:

— Այդ գործում բոլոր մանրամասնությունները պետք է նախատեսվեն:

— Լավ, այդ հարցը մենք ինքներս կքննենք: Կարող եք հանգիստ լինել: Մեզ հավատ ընծայեցեք: Մի բան կհնարենք: Դա այնքան ել դժվար չէ: Ինձ ուրիշ բան է անհանգստացնում, նրանց սեր ենք տանելու:

— Քաղաքից դուրս,— պատասխանեցինք յես ու Աննան միաբերան:

— Քաղաքից դուրս, հասկանալի յես, բայց վորոշակի վճարտեղ: Ծածկակառքը բաց դաշտում չի կարելի թողնել, իսկ այն չարաբաստիկ կառապանին պետք է պահել մի այնպիսի խուլ տեղ, վորպեսզի նա այնտեղից շուտ դուրս չգա:

Մարցելին իրավացի յեր: Մենք առաջ այդ մասին չեյինք մտածել:

— Դուք ունե՞ք վորևե առաջարկություն այդ մասին,— զիմեցի յես նրան հարցով:

— Վոչ: Մտածեցի, մտածեցի, բայց վոչինչ չկարողացա հընարել:

Մենք հանդիպեցինք նոր դժվարության: Միթե դրանից բոլոր ձեռնարկումներն անհաջողության կմատնվեն:

— Պետք է յելք գտնել,— ընդհատեց Աննան լուռությունը:

— Հետաձգենք այդ հարցը մինչև առավոտ, գուցե զիշերը մի վորևե բան հնարենք:

— Իսկ առայժմ քննության առնենք հետագա անկիքները,— առաջարկեց Աննան: Բանտի ծածկակառքը տեղ է հասնում...

— ... Նրա մեջ ենք ձգում կառապանին,— ընդհատեց նրան Մարցելին,— և փակում ենք բանալիով: Մինչև բաց կանեն դռները և նրան կազատեն, մենք այնուամենայնիվ մի քիչ ժամանակ կշահենք:

— Ծիշտ է: Բայց հենց այնտեղ «վոստիկանները» պետք է դառնան քաղաքացիական հագուստով:

— Այդ հեշտ է. վոստիկանական համազգեստի տակ յուրաքանչյուրը պետք է հագնի քաղաքացիական հագուստ:

— Այդ հեշտ է, հասկանալի յես, բայց զենքն ի՞նչ պետք է անենք:

Դա դժվարին հարց եր: Անցորդներին, հատկապես զիշերը, այն ժամանակ մի քանի անգամ խուզարկում եյին:

Ձենքի հայտ բերելը վճռում եր մարդու ձակատագիրը:

Թույլ տալ, վոր մարդիկ բանտարկյալներին տանելուց հետո քսան ատրճանակի համար ընկնելին ժանդարմները ձեռքը, ամենաքիչը կարելի յե համարել վայրագություն: Դրա յեղքն ինքն իրեն եր բացվում, ինչքան ել կուսակցության համար թանգ եր զենքը, բայց պետք ե այն զեն ձգել:

Բայց այդպիսի վճիռը՝ վճիռ եր առանց տիրոջ:

— Դրա մասին մենք արդեն խոսեցինք,— հայտնեց Մարցելին,— բայց հասարակությունը միաձայն այդ մեթոց, այսպես պարզ ասում ե. «Ձենքը չենք հանձնել»:

Բանվորների կողմից, վորոնք զենքի կարոտ եյին քաշում ե յերբեմն այն ձեռք եյին բերում մեծ վտանգով ու զոհերով, այդպիսի պատասխանը միանգամայն հասկանալի յեր:

Բայց մեղ համար պարզ եր, վոր զոհել կյանքը՝ այն զենքը պահելու համար, վորն այնուամենայնիվ չես կարող պահել, անկարելի յեր:

— Պետք ե նրանց համոզել:

— Համոզում եյի... վոչ մի պատճառաբանություն չի ազդում: Սոսեցի կարգապահության մասին, բայց այդ ել չազդեց: Լսել անգամ չեն ուզում: Նոր դժվարություն... Քանի այդպիսի դժվարություններ պետք ե զեռու լուծենք հետագայում:

— Լավ, վճնեց Աննան: Բոլորին վտանգի յենթարկելու փոխարեն, վտանգի յենթարկենք մի քանիսին: Ազատվածներին պետք ե տանենք քաղաքից դուրս: Յերբ կսահմանենք նրանց բերելու վայրը, այնտեղ պետք ե դա նաև այդ շրջանի բանվորներից մեկը, վորը քաղաքից դուրս ե ապրում ե իր մոտ տանի բոլոր ատրճանակները, իսկ այնտեղից արդեն մի կերպ կցրենք: Շարունակեցք: Ազատվածներից յուրաքանչյուրի համար հարկավոր ե բնակարան, վորտեղ նա իրեն կարող ե պատշաճ տեսք տալ շորերը փոխել, ածելվել: Այդ բնակարաններում արդեն պետք ե սպասեն յերկաթուղայինները ե իսկույն յեվեթ, առաջին գրնացքներով, ուզում ե դա լինի ապրանքատար թե մարդատար այդ միևնույն ե, նրանց ուղարկեն մինչև սահման: Նախքան ժանդարմները գլխի կընկնեն, նրանք պետք ե լինեն յեթե վոչ սահմանի վրա, համենայն դեպս հեռու: Բնակարաններն արդեն նշված են, յերկաթուղայիններն ընտրված, կոստյումները՝ պատրաստ: Յես արդեն գնել եմ նաև ածելելու պիտույքներ:

— Իսկ «վոստիկանները»:

— Մի քանիսին, առնվազն ժամանակավորապես, ստիպված պետք ե լինելինք ցրելու: Նույնիսկ չի կարելի պատկերացնել, թե դրանից հետո ժանդարմներն ինչպիսի խառնաշփոթություն կառաջացնեն: Կսկսվեն համատարած խուզարկություններ ե բանտարկություններ... Միայն վոչ մի բանի մեջ չկասկածվողները կարող են հանդիստ մնալ:

Մենք դեռ յերկար ժամանակ ըննում եյինք այդ մանրամասնությունները:

Պարզ եր, վոր բանտարկյալներին պետք ե տանելինք քաղաքից դուրս ե յես Աննայի հետ վաղ առավոտյան գնացինք հետախուզության:

Որը Պարզ եր: Յերկնքում վոչ մի ամպ չկար: Քաղաքից դուրս իրար գուրգուրող դույզերի վաղաժամ զբոսանքը վոչ վոքի մեջ վոչ մի կասկած չեր կարող հարուցել: Քաղաքը հենց նոր եր արթնանում: Ճամբին մենք հանդիպում եյինք բանվորների, վորոնք գնում եյին ֆաբրիկաներ ե գործարաններ ու ամեն տեսակի թռչուններ բարձած գյուղական սայլերի, վոր քշում եյին զեպի քաղաքի կենտրոն: Քաղաքի ծայրին մոտենալիս նշմարվում եյին շենքեր, հետո բանջարանոցներ, կարտոֆիլի, կաղամբի, գազարի, ձակնդեղի շարքեր: Ճանապարհից մի քիչ հեռու բարձրանում եր փայտյա ցանկապատ: Այն մոմենտին, յերբ մենք մոտեցանք ցանկապատին, դարպասը բացվեց ե դուրս յեկավ վարունգով բեռնած մի սայլ: Մայլի վրա նստած մարդը կանգնեցրեց ձին, ծածկեց դարպասը, իսկ հետո կոյքի նեղ դռնով նորից դուրս յեկավ ե խնամքով փակեց դռնալը կողպեքով:

Աննան բռնեց իմ ձեռքից:

— Տես, տես... նայեցեք:

Դա հենց այն եր, ինչ մեղ եր հարկավոր:

Մարդը նստեց սայլի վրա, մտրակով խփեց, ե սայլը շարժվեց զեպի քաղաք, իսկ մենք կամացուկ մոտեցանք ցանկապատին:

— Յեվ հեռու չե...

— Յեվ սկզբում նույն ուղղությունն ե, ինչ վոր զեպի միջնաբերդն ե տանում:

Ցանկապատը բարձր եր, խիտ, վոչ մի տեղ անցք չկար: Մենք այն դիտեցինք չորս կողմից: Բայց այդ դիտումը մեղ քիչ ուրախացրեց:

— Միայն թե ներս ընկնել— հուզվում եր Աննան:

Այն րօպելին յերբ մասեցումն դարպասին՝ բացվեցին դռները յեվ դուրս յեկավ սայրը

— Դարպասը փակվում է ներսից... Յերեվի սողնակով, վորը կարելի չե տեղից շարժել։ Բայց ի՞նչպես ներս մտնել։ Չե վոր սա մի ինչ վոր բերդ ե։

Մի տեղ ցանկապատին ընդհուպ մոտենում եր մի ծառ, վորի ձյուղերը ցանկապատի վրայով կախվում եյին բանջարանոցի մյուս կողմը։ Յես այդ ցուլց տվեցի Աննային։ Բերդի մուտքը գտնվել եր։

— Բայց այնտեղ կարող ե կապած շուն լինել։ Նա կհաջի, և այն ժամանակ...

— Մերոնցից ով ե ապրում այս կողմերում, — լարում եր Աննան ՚իր հիշողությունը։ — Սպասեցեք, սպասեցեք... Հա, Ստեփանն ե. ապրում այստեղ մոտիկ։ Այո, այո։ Գնանք նրա մոտ։ Բարեբախտաբար, մենք Ստեփանին պատահեցինք տանը։ Մեր գալը մի այնպիսի անսովոր ժամանակ, անհանգստացրեց նրան։

— Ի՞նչ ե պատահել։

— Վոչինչ։ Գործ կա։

Նա հետաքրքրությամբ նայեց մեզ։

— Այստեղ, ձեզնից վոչ հեռու, բանջարանոց ե թե պողատու այգի՝ չորս կողմից շրջապատված բարձր ցանկապատով։ Մեզ անպայման հարկավոր ե իմանալ, արդյոք ներսում սողնակի վրա կողքից կա, թե նա հենց այնպես հասարակ ձևով կողքից ե փակվում։

Նա անհասկանալիորեն նայում եր մեզ։ Մինչև այժմս նա այդպիսի հանձնարարություններ դեռ չեր կատարել։

— Ի՞նչի համար ե այդ։

— Հետո կիմանաք։ Բայց այդ մեզ հարկավոր ե շուտ իմանալ։ Կարող եք այդ անել։

— Իհարկե կարող եմ, բայց բան չեմ հասկանում։

— Յեվ հարկավոր ել չի հասկանալ, — ծիծաղելով ընդհատեց նրան Աննան։ — Կարող եք մեզ հավատ ընծայել։ Դա շուտ կարելիոր ե։

Անհրաժեշտ տեղեկանք մենք ստացանք ավելի շուտ, քան յենթադրում եյինք։

Ստեփանը գնաց մյուս սենյակը։ Այնտեղից լավեց նրա հաստ ձայնը. «Յանեկ», կանչեց մի ինչ վոր մարդու, իսկ մի յերեք րոպեյից հետո վերադարձավ մեզ մոտ։

— Սողնակի վրա վոչ մի կողպեք չկա։

— Իսկ այնտեղ կապած շուն կմ:

— Ինչո՞ւ չեյիք առաջուց ասում, վոր այդ ել է ձեզ հետաքրքրում: Եդ ի՞նչ է, պատրաստվում եք մոռ գողանալ, կատակ արեց նա:

Նորից կանչվեց Յանեկը:

— Յանեկն ամեն ինչ գիտի, — ժպտաց Աննան:

— Շուն չկա, — հաղորդեց Ստեփանը:

— Դուք վճռեղից եք իմանում այդ բոլորը:

— Իմ ազան միշտ այնտեղ է մագլցում: — Մեկ ել տեսար, գլուխը կկտորի: Միշտ գնում է մոռի և մոշի:

Մենք գործի անցանք և առաջարկեցինք ճշտությամբ ուսումնասիրել բոլոր պարագաները:

— Ինչո՞ւ համար է:

Մենք նրան ծանոթացրինք մեր ծրագրերին:

— Դուք պետք է լինեք բանջարանոցում, յերբ մերոնք կգան, միանգամից բաց կանեք դարպասը և, հենց վոր ծածկակառքը կմանի բակը, կփակեք:

Բերելը տեղի կունենա գիշերը: Ատրճանակները կձգենք ցանկապատի վրայով ծառի մոտ, իսկ դուք, դուրս թողնելով մերոնց և փակելով դարպասը, կանցնեք ցանկապատի վրայով և ղենքը կաանեք ձեզ մոտ: Իսկ դուք ինչպե՞ս դուրս կգաք բանջարանոցից, — հանկարծ ինքն իրեն ընդհատեց Աննան:

— Դեհ, Յանեկը կբարձրանա, իսկ յես չեմ բարձրանա:

— Իսկ ձեր և կազակների ու գինվորների փոխհարաբերությունն ի՞նչպես է:

— Մեզ մոտ, բանվորական ավանները, նրանք հաճույքով չեն այցելում:

— Դեհ, բավական է: Հենց նույն օրն յեվեթ մենք ձեզանից կվերցնենք զենքը:

Աննան այն աստիճան զգացվեց, վոր նա ցանկացավ Յանեկին փաղաքշել մեզ այդ դրությունից հանելուն համար: Բայց յես դրան զեմ եյի. յերեխան չպետք է իմանար մեր այցելության մասին:

— Մենք ձեզ առաջուց կնախադրուշացնենք, յերբ պետք է հերթապահել բանջարանոցում:

Յեվ, մնաս բարեվ ասելով Ստեփանին, մենք քաղաք վերադարձանք:

— Կարծես ամեն ինչ կարգին է, — հանրագումարի բերեց Աննան մեր եքսկուրսիայի արդյունքները:

— Ամեն ինչ արված է: Պետք է զեկուցել Կենտրոնական Կոմիտեյին:

Կենտրոնական Կոմիտեյի նիստում մեր յերևան գալը վարձացրեց բոլորին: Այն մոմենտից, յերբ Կենտրոնական Կոմիտեն վիտի նախագծին կասկածամտորեն նայեց, մենք այլևս նիստերին չեյինք լինում: Բոլորը համոզված եյին, վոր մենք յեկել ենք այսպես կոչված, մեղա գալու, խոստովանվելու, վոր մենք սարվել եյինք ցնորքով:

— Դեհ, ի՞նչ կա, — հեզմանքով հարցնում եյին մեզ:

Մենք չեյինք շտապում պատասխան տալ և համբերությամբ սպասում եյինք մինչև բոլորը կհավաքվեն:

— Շուտով կլսեք:

Յերբ բոլորը հավաքվեցին, յես սկսեցի իմ զեկուցումը, հետն անելով մի առաջարկություն, վոր միանգամից բեվեռեց իր վրա բոլորի ուշադրությունը:

— Պետք է, վոր Կենտրոնական Կոմիտեն նախօրք մի կոչ ուղղե բանվորներին, տասը մահապարտյալներին ազատելու մասին: — Առաջարկում եմ այդ կոչն անվանել «Մեր ներումը»*):

— Ձեք տարվում դուք արդյոք, — կասկածով հարցրեց Յանը:

— Կարծես թե վոչ: Մտուզեցեք: Դրա համար ել մենք յեկել ենք:

Յեվ յես մանրամասն զեկուցեցի մեր նախապատրաստությունների մասին:

Նախկին կասկածամիտները փոխեցին իրենց վերաբերմունքը զեպի գործը, համոզվելով, վոր դա իսկական գործ է, վոչ թե ցնորք:

Սորամիտ Յանն իսկույն շոշափեց թույլ տեղը:

— Իսկ կառապանին, կառապանին դուք ի՞նչ եք անելու:

Մենք հաղորդեցինք Մարցելիի հետ ունեցած խոսակցության մասին: Բոլորին, ինչպես նաև մեզ, չգոհացրեց նրա պատասխանը:

— Պետք է նրան կանչել: Դա գործի ամենաթույլ տեղն է:

*) Ներում. — բանտարկյալների ազատելու բանտարկության ժամկետը ստանալուց առաջ (ամնիստիա):

Հարցի քննութեան շարունակութեանը հետաձգվեց մինչև Մարցելիի գալը, վորին կանչելու գնաց Աննան:

Նրան առաջվա նման ջղայնացնում եր այն, վոր «այդպիսի հասարակ բաներով» մեր ուշքը ցրում են գործից:

— Սատանան գիտե, թե ինչ է: Այդպիսի վտանգավոր և պատասխանատու գործ դուք վստահացաք մեզ, իսկ բանտի մի ինչ վոր զզվելի կառապանի անվտանգ դարձնելը համարում եք այնքան լուրջ, վոր ամբողջ Կենտրոնական Կոմիտեն դրանով է զբաղվում: Յես չե վոր ասացի, վոր այդ վերցնում եմ իմ պատասխանատվութեանը:

Նկատելով, վոր այդ պատասխանը չբավարարեց մեզ նա ել ավելի ջղայնացած ավելացրեց:

— Ել ինչ կարող եմ ձեզ ասել: Նստիքի վրա կնստեն մերոնք: Կառապանը կլինի մեջտեղը: Այդպիսով նրա ամեն մի շարժման վրա անընդհատ հսկողութեան կլինի: Իսկ հետո կտեսնենք... Ձե վոր ճանապարհին կպատահի մի վորեւէ խուլ փողոց, վորտեղ կառապանի հետ վարվել՝ ինչպես պետք է, կարելի յե:

Նա այնպես եր համոզված այդ բանում, վոր այդ համոզմունքը հաղորդեց նաև ուրիշներին:

— Դեհ, լավ,—ասաց Յանը: Ել ինչ է հարկավոր:

— Ահա թե ինչ: Հարկավոր է, վոր բանտ ուղարկելուց առաջ Կենտրոնական Կոմիտեյի անունից Բոլեսլավը մերոնց մի քանի ջերմ խոսք ասի և հանգստացնի ընտանիքների համար՝ ձեռնարկումն անհաջողութեան մատնվելու զեպքում:

Մարցելին իրավացի յեր, բայց այդ մոմենտին, չնայած միայն նախապատրաստութեաններն էյին, վերջացել, բոլորի արամազրութեանն այնքան բարձր եր, վոր յես լրջորեն ասացի նրան.

— Յես ձեզ ել բարի ճանապարհ կմաղթեմ:

— Իսկ յես ձեզ գրողի ծոցը կուղարկեմ:

Նախապատրաստութեանները վերջացել էյին: Մնում եր միայն նշանակել յելույթի ժամկետը:

Այդ ամբողջ օրը մենք նվիրեցինք բոլոր մանրամասնութեանների մանրակրկիտ ստուգմանը: Ամեն ինչ պատրաստ եր: Յերեկոյան մենք ներկա էյինք գլխավոր փորձին:

«Ռոտմիտորը», «ավազը», «վոստիկանները» համազգեստ հագած իրար էյին նայում, ծիծաղելով:

— Միայն դեմքերն են ծամածավել,—նկատեց սպա-հրահանգիչը:

Յեվ իսկապես դեմքերը շատ քիչ էյին հարմարվում գերբերին: Մի ինչ վոր մեկն առաջարկեց գրիմի դիմել. բայց բոլորին այդ ավելորդ թվաց:

— Այդպես ել յոլա կգնա: Ավելորդ է: Հավանական է, դեմքերն արդեն չեն ստուգելու: Դրա համար ժամանակ չեն ունենալ:

— Իհարկե, «շարժվեցեք» («пошевельвайтесь»),—այս անգամ ճիշտ արտասանեց Յուրը:—Այդ նրանց կստիպե վազվզել: Ժամանակ չեն ունենալ գեմքերին նայելու:

— Դեհ, ընկերներ,—հանդիսավոր կերպով ընդհատեց այս կատակներն Աննան,—վաղը յերեկոյան մտածում ենք...

Նրան թույլ չտվին վերջացնել:

— Ինչքան շուտ, այնքան լավ: Մենք ամեն ինչ պատրաստել ենք:

— Վաղը, հենց վաղը. հայտարարեց Մարցելին:

Յեվ մի անգամից բոլորը լռեցին... Այդպես, մի մոմենտ դիմվորները լուռ են ուղղաձիգաբար վճռական մարտից առաջ: Յես ոգտվեցի այդ մոմենտից:

— Ընկերներ, մենք բոլորս համոզված ենք հաջողութեան մեջ, բայց Կենտրոնական Կոմիտեյի կողմից բոլոր մասնակիցներին հաղորդելով վողջույն և հաջողութեան, յես լիազորված եմ Կենտրոնական Կոմիտեյի կողմից ձեզ հայտնելու, վորինչպիսի ընթացք ել ստանա գործը, ձեր ընտանիքների խնամքը կուսակցութեանը վերցնում է իր վրա: Յես, վոր անձամբ ամբողջ ժամանակ հետեվել եմ նախապատրաստութեաններին, առանց տատանվելու հայտարարում եմ հաջողութեանն անկասկած է, և յեթե Կենտրոնական Կոմիտեն հանձնարարել է ինձ հաղորդելու ձեզ այդ վորոշման մասին, միայն նրա համար, վոր ձեզանից վորեւէ մեկը, հաշվելով, վոր այդ գործին մասնակցելը նրա կուսակցական պարտքն է, այնուամենայնիվ տանջվում է այն հարցով, թե ինչ կլինի նրա ընտանիքի հետ, յեթե նա կորչի: Թող ձեզանից յուրաքանչյուրը լինի արի: Նա կատարում է իր պարտքը կուսակցութեան հանդեպ, կուսակցութեանն ել կատարում է իր պարտքը նրա հանդեպ:

Ինձ շրջապատեցին, ձեռքերս սեղմեցին:

Աննայի աչքերում արցունքներ յերեվացին:

Հուզված սպա-հրահանգիչը վոչ մի խոսք չարտասանեց և միայն լուռ սեղմում եր բոլորի ձեռքերը:

Իսկ տասնմեկ մարդիկ, վոր մյուս ուրը պետք է վտանգի յենթարկեյին իրենց կյանքը, անսովոր վոզեորությամբ կրկնում էյին:

— Գլուխ կբերենք... Կազատենք... Ի՞նչ ուրախություն կլինի:

Հասավ ճակատագրական ուրը: Ծանր, անստիման յերկար:

Ամեն ինչ պատրաստ եր, տասնյակ անգամներ ստուգված, և մնացած ժամանակը մինչև ուշ յերեկո, յերբ պետք է գործի անցնեյին, — անելու բան չեր մնացել:

Յերեկոյան ժամի յոթին մենք հավաքվեցինք Իերուսալիմսկի փողոցի վրա գտնվող բնակարանում: Բոլորն արգեն համազգեստ էյին հագել:

Յեկավ նաև հրահանգիչը մի անգամ և ստուգելու, թե արդո՞ք պատրաստ է ամեն ինչ:

Ձեյին իմանում ինչի մասին խոսել, դրա համար ել ժամանակը յերկար ու ձանձրալի յեր թվում:

Սփեց ժամի ութը: Միայն ութը: Պետք է դեռևս յերկու ժամ սպասել:

Ժամի տասին յես տեղից կանգնեցի:

— Դեհ, պատրաստվեցեք: Գնում եմ հեռախոսով խոսելու: Կես ժամից վոչ ուշ յես կվերադառնամ և այն ժամանակ կգնաք:

Աննան ինձ ճամբու դրեց և փակեց դարպասը: Յես գնացի նախորդ պայմանավորված բնակարանը և հեռախոսով կանչեցի հետաքննական բանտի վերակացվին:

— Ո՞վ է հեռախոսի մոտ:

— Հետաքննական բանտի վերակացուն:

— Ձեզ հետ խոսում է ավագ-վոստիկանապետը:

— Լսում եմ, ձերդ գերազանցություն:

— Մի ժամից վոչ ուշ, ձեզ մոտ կգա ժանդարմի ոտամիտոր ֆոն-Բուզբերգը, բերելով իր հետ իմ առաջարկությունը: Այդ ժամանակ պետք է պատրաստ լինեն բանտարկյալները՝ Վարշավայի միջնաբերդի տասներորդ պավիլիոնն ուղարկելու համար: Ճշտությամբ գրեցեք նրանց ազգանունները:

— Լսում եմ:

Յես հեռախոսով կանչեցի հետաքննական բանտի վերակացվին

Յես թվեցի բոլոր տասը մահապարտյալներին՝ ազգանունները:

— Գրեցի՞ք:

— Այո, ձերդ գերազանցություն:

— Կարդացե՞ք:

Վերակացուն կարդաց:

— Ճիշտ ե: Գործի անցեք առանց ուշացնելու: Նրա գալու ժամանակ ամեն ինչ պետք է պատրաստ լինի: Պատրաստեցե՞ք բանտի ծածկակառքը: Պահակախումբ հարկավոր չե. նա կըբերե իր հետ պահակախումբը: Ասածս բոլորը հիշում ե՞ք:

— Այո:

— Չլինի, թե ուշացնե՞ք, հա:

— Լսում եմ: Ամեն ինչ կանեմ:

Առաջին քայլն արված եր: Յես նորից վազեցի Իերուսալիմակի փողոցը:

Անխոս իրար ձեռք եյինք սեղմում, վարը խոսքերից ավելի պերճախոս եր:

Աննան դարպասով մեկ-մեկ դուրս ե թողնում «վոստի-կաններին»: Յես հանգցրի սենյակի լույսը և մոտեցա պատուհանին, դիտելով, թե ինչպես նրանք հավաքվում են փողոցի մեջ:

Հավաքվեցին, շարվեցին, «ոռոմիստըը» հրաման տվեց, և նրանք, վոտքերը գետնին ամուր խփելով, ինչպես իսկական զինվորներ, գնացին:

Աննան վերադարձավ սենյակը: Նա հուզված եր:

— Ամենագլխավորը մոռացել ենք... միայն այժմս հիշեցի դրա մասին:

— Ի՞նչ:

— Նրանք ի՞նչպես պետք ե իրար կոչեն: Ի՞նչպես պետք ե նրանց դիմի «ոռոմիստըը» կամ «ավագը»:

— Հանգստացե՞ք: Հրահանգիչն այդ նախատեսել ե: Ամեն մեկն իր ազգանունն ունի:

Նա կայտառացավ, սակայն հուզվելուց նրա վոտքերը թուլացել եյին և նա ուժասպառ, ընկավ աթոռի վրա: Բայց այդպես յերկար չմնաց:

Դեռ մի քանի բոպե ել չեր անցել, յերբ նա վեր կացավ, կանչեց տանտիկնոջը և արդեն հանգիստ կերպով սկսեց կարգադրություններ անել:

— Ստուգեցե՞ք, արդո՞ք նրանք մի վորեւե բան չեն թողել, և իսկույն յեվեթ ամեն ինչ կարգի բերե՞ք: Վոչ մի հետք անգամ չմնա...

— Հանգստացե՞ք: Կհավաքենք:

— Մենք գնում ենք:

— Աննա... տանտիկինը կմկմաց:

— Ի՞նչ ե: Ի դեպս, գիտեմ, գիտեմ: Ուզում եք իմանալ, թե ամեն ինչ ինչպես անցավ:

— Այո:

— Վաղը կհաղորդեմ:

Մենք մնաս բարեվ ասացինք և գնացինք այն բնակարանը, վորեւեղ պետք ե կենտրոնանային բոլոր տեղեկությունները:

Մերոնք գնացին բանտը: Նրանց այնտեղ արդեն սպասում եյին, և յերբ «Փոն-Բուդբերգը» դռնապահին հանձնեց ծրարը, «ավագը» բարձրաձայն կանչեց.

— Բաց արն:

Դարպասը բացվեց: «Փոն-Բուդբերգը» արագորեն աստիճաններով բարձրացավ բանտի նախադուռը և գնաց գրասենյակ: Պահակախումբը կանգ առավ բանտի առաջ: Այստեղ կանգնած եր նաև ծածկակառքը՝ կառուպանը նստիքին:

Դեռ նախադռնից «Փոն-Բուդբերգը» կանչեց ավագ հսկիչին.

— Շուտով կանչիր վերակացվին:

— Արդեն սպասում են գրասենյակում, ձերդ բարձրափայլություն:

Ներս մտնող «ոռոմիստըը» դիմավորեց վերակացուն:

— Բոլորը պատրաստ ե:

— Այո: Դուրս բեր բանտարկյալներին, — կանչեց նա «ավագին»:

«Փոն-Բուդբերգի» հանձնած ծրարի վրա վերակացուն իսկի ել չնաչեց: Նա բացեց ծրարը և թուղթը կցելով գործին, հայտարարեց:

— Նորին գերազանցությունն արդեն հեռախոսով հայտնել ե:

— Գիտեմ, չոր պատասխանեց «ոռոմիստըը»:

Մենք նախազգուշացրել եյինք նրան, վորպեսզի նա վոչ մի

խոսակցութեան չբռնվի և բանտի վարչութեան հետ վատ չը-
վարվի:

Մի ինչ վոր բանի համար ավագը վագեց գրասենյակ:

— Շարժվեցեք, — («пошевеливайтесь») կանչեց «Փոն-Բուզ-
բերդը»:

Ավագն անհետացավ:

— Արգեն դուրս են տանում, — հանգստացնում եր վերակա-
ցուն:

— Հանձնման թուղթը պատրաստ է:

— Այո:

— Տվեք:

Վերցնելով թուղթը, նա լսեց քայլերի ձայներ սանդուղք-
ների վրա և դուրս գնաց հաշտը:

— Մեկ, յերկու, յերեք... խնամքով ստուգում եր նա բան-
տարկյալներին:

— Հրամայում եք նրանց գրասենյակ տանել:

— Կարիք չկա: Ուղղակի բակը տարեք:

Մի վայրկյան նա վերադարձավ գրասենյակ: Վերակացուն
արդեն ստորագրել էր թուղթը: «Հանձնեց» խոսքի տակ «ոտո-
միստրն» իր ստորագրութեամբ վավերացրեց, վոր «ընդունեց»:

Այդ մի քանի վայրկյանի ընթացքում «պահակները» բա-
կում շարվել էին յերկշարք, կազմելով պատնեշ նախադռնից
մինչև ծածկակառքը: Բանտարկյալներին վոչ թե բոլորին միան-
գամից դուրս բերին նախադռուն, այլ մեկ-մեկ, ընդմիջումներով,
վորպեսզի ժամանակ լինի նրանց ծածկակառք նստեցնելու:

Նրանք այնպես գիտեցին, թե նրանց տանում են մահա-
պատժի, դրա համար ել «պահակների» շարքի վրա թշնամական
հայացք ձգելով, հանգիստ տեղավորվեցին ծածկակառքում, դուցե
նրա համար, վոր հաշտվել էին առաջիկա մահապատժի մտքի
հետ կամ գուցե այնպիսի վիճակի էլին հասել, վոր մահը գերա-
դասում էին ամենորոյա, ամեն բոպե ճակատագրական վախճա-
նին սպասելուց:

Միայն Յուզըցկին, վորը մի յեռանդուն յերիտասարդ էր,
դուրս գալով նախադռուր, մի հայացք ձգեց չորս կողմը, կար-
ծես անցքի յեր ման գալիս, վորտեղից կարելի կլիներ թռչել
գարպասի հետեր:

Բայց «ավագը» իր կոչման բարձրութեան վրա յեր կանգ-
նած:

— Դեհ, դեհ, տես քեզ ինչ կանես:

Նա բռնեց Յուզըցկու ուսից և կոշտ կերպով հրեց ծածկա-
կառքի մեջ:

Նախադռնում յերեկացին «ոտոմիստրը» վերակացվի հետ և
հեռվից նայում էին բանտարկյալների տեղավորելուն:

— Անգո՞ւսպ են, հարցրեց «ոտոմիստրը»:

— Կան և անգուսպներ:

— Իվանով:

«Ավագը» լարի նման ձգվեց:

— Հինգ մարդ ներսից, յերկուսը նստիքին, դու և մի յեր-
կուսն ել հետից:

— Լսում եմ, ձերդ բարձրափայլութուն:

«Վոտոմիստրը» տեղավորվեցին հրամանի համաձայն,
«ավագը» սպասում եր հետագա կարգադրութուններին:

— Յես առաջ կբնամ և միջնաբերդի դարպասի մոտ ձեզ
կսպասեմ:

— Լսում եմ:

— Մեկնիք:

Դարպասը բացվեց, և ծածկակառքը կամաց դուրս յեկավ
փողոց: «Ռոտմիստրը» սեղմելով վերակացվի ձեռքը, գնաց ծած-
կակառքի հետեվից:

Գիշերվա ժամի 12-ն անց էր կես, յերբ նա հասավ այն
բնակարանին, վորտեղ մենք սպասում էլինք լուրերի: Նախա-
դռուշացված լինելով այն մասին, վոր մեզ մոտ կարող են մար-
դիկ գալ, դռնապանը, վոր մեր մարդն էր, կուսակցական, իս-
կույն բացեց դարպասը:

Յուրը ներս վագեց:

— Գլուխ յեկավ, — ուրախացած հայտնեց նա մեզ:

Մենք վրա ընկանք նրան համբուրելու:

Նա այստեղ յեկեթ դեռ շարտեց համազգեստը և հինգ բո-
պեյից հետո նորից գնաց:

— Գլուխ է յեկել, բայց վոչ լրիվ կերպով, — հոգոց հանեց
Աննան: — Իսկ տեսես հետո ինչ կլինի:

Մահապարտները լուռ, ատամները սեղմած նստել էին ծած-
կակառքի — վանդակի մեջ:

Լուռ, հազիվ իրենց պահելով, նստել էին նաև վոտոմիստրը:

Յեզ կանկարծ ամեն ինչ փոխվեց, կենդանացավ: Ծածկա-

կառքը բռնց սալարկով: Անիմների դըրդունը խեղդում եր աղ-
մուկը:

«Ճաղատը», վերցնելով գլխից գլխարկը, ուրախացած բա-
ցականչեց.

— Ընկերներ, ճանաչում է՞ք ինձ... Յես «Ճաղատն» եմ: Մի
նայեցեք: Մենք գողացանք ձեզ, տանում ենք աղատելու:

Ազատվածները նայում էին, զարմացած, չհավատալով
իրենց ականջներին, չիմանալով, թե արդյոք դա իրականություն
ե, թե յերազ:

— Ճիշտ ե, ճիշտ ե, — հաստատեցին մյուս «վոստիկան-
ները»:

Ծածկակառքում մի չտեսնված բան եր կատարվում: Մար-
դիկ գրկախառնվում էին, համբուրվում, իրար ձեռք էյին սեղ-
մում, մի բոպե մոռանալով, վոր դեռ գործը վախճանին չի հա-
սել, վոր ազատման ճանապարհին դեռևս կարող են խոչընդոտներ
պատահել: «Վոստիկաններից» մեկը ընդհատեց այդ գվարճանքը:

— Յեղբայրներ, ատրճանակները մոռացել եք:

Մի մոմենտում ազատվածները բրաունիգներով գլխվեցին:

— Համենայն դեպս, — բացատրում եր «Ճաղատը», — մենք
քսանն ենք... Յեթե տեղն ընկնի, ճամբա կբանանք:

Հանկարծ ծածկակառքը կանգ առավ:

— Այո ի՞նչ ե:

Բոլորը հանեցին ատրճանակները պատյանից:

— Ի՞նչ ե պատահել, — ուզում եր գլուխը դուրս հանել «Ճա-
ղատը» ծածկակառքի դռան պատուհանից:

— Լոեցեք. — դռան մյուս կողմից շշուկով ասաց Մարցելին:

Այդ նա կանգնեցրեց, բացականչելով:

— Կանգ առ: Անիվը...

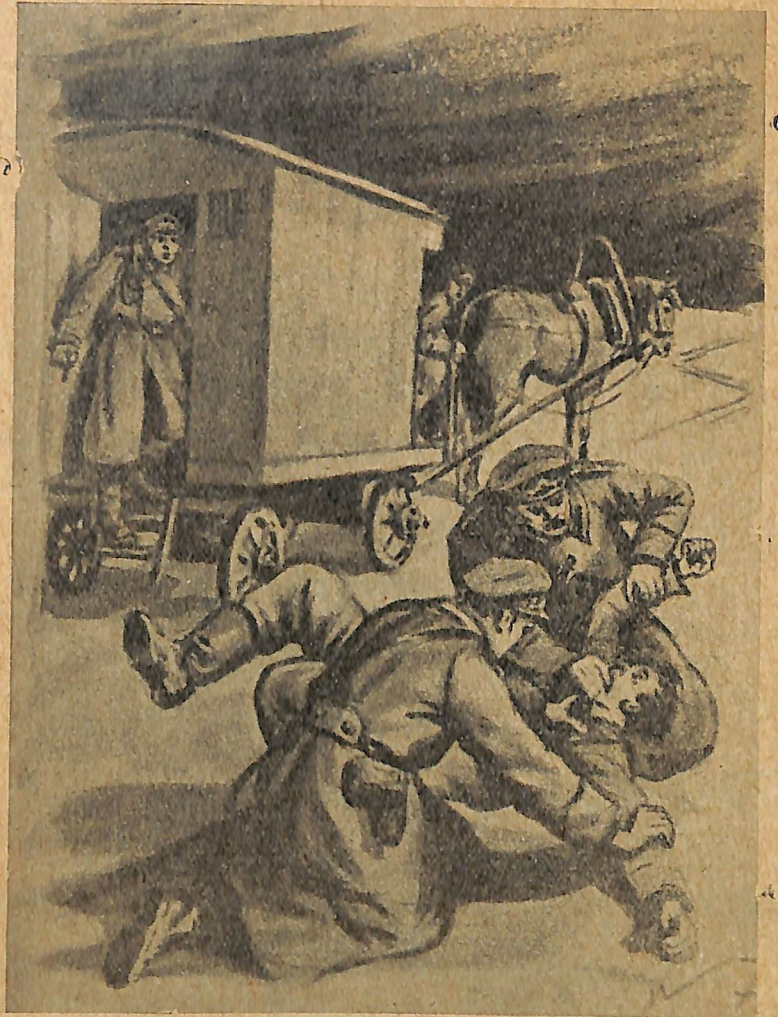
Կառապանն իջավ նստիքից և մոտեցավ անիվին, վորի
վրա, կռացած, ինչ-վոր վարպետությունն էյին անում յերկու
«վոստիկաններ»:

Նա ել կռացավ, բայց այդ մոմենտին հանկարծ կարծես
ուռնելիքով, բռնեցին նրա վզից, նրա բերանը թաշկինակ կոխե-
ցին և բռնեցին ծածկակառքի ներսը:

— Մեկնի՛ր. քշի՛ր:

Միայն այդ ժամանակ ներսը նստածները հասկացան, թե
ինչն եր կանգնելու պատճառը:

— Հանգիստ պառկիր, թե չե կսպանենք, կանչեց ինչ վոր

Կառապանը կռացավ. այդ մոմենտին հանկարծ կարծես ուռնելով
բռնեցին նրա վզից

մեկը հատակին անշարժ պառկած, մահվան վախով բռնված կառապանին:

Իսկ ծածկակառքն առաջ գնաց, քաղաքից դուրս յեկավ, հասավ բանջարանոցներին: Բանջարանոցի դարպասը բացվեց, ծածկակառքը խրվեց վարունգի շարքերի մեջ, իսկ դարպասը նորից ծածկվեց:

Սկսվեց «վոստիկաններ» կերպարանափոխությունը քաղաքացիական զգեստի:

Ստեփանը մոտենում էր բուրդին, հավաքում էր ատրճանակները և պարկը լցնում:

— Սպասեցեք այստեղ ամեն մեկի համար ձմեռային վերարկու և գլխարկ կա, վերարկուի գրպանում հասցե կա, թե նա ուր պետք է ներկայանա:

Իրա մասին հոգացել էր Աննան:

— Կառապանին փակել ծածկակառքի մեջ, — կարգադրեց Մարցելին:

— Պատրաստ ե:

— Բակից դուրս յեկեք մեկ-մեկ, յուրաքանչյուրը գնա իր հասցեյով:

Մի քանի բոպեյում բակը դատարկվեց: Մնացին միայն Ստեփանը և Մարցելին:

— Դեհ, Մարցելի, դուք ել գնացեք, իսկ յես կփակեմ դարպասը:

— Փակեցեք: Յե, կմագլցեմ ցանկապատի վրայով:

— Ինչի համար:

— Յերը դուք կլինեք ցանկապատի մյուս կողմում, յես ձեզ կնետեմ տուրակն ատրճանակներով, այդ ավելի վստահելի յե... թե չե կարող ե մարդ պատահել:

Փակելով դարպասը, Ստեփանը բարձրացավ ցանկապատի վրա:

— Վոչ վոք չկա, տվեք:

Այս ել հաջողվեց: Գնացին և՛ նրանք:

Մարցելին յեկավ մեզ մոտ զեկուցումով: Այս անգամ նրան ել հասավ: Մենք ուրախությամբ վրա պրծանք նրա վրա: Ուրիշ ժամանակ նա «մեզ յես կըթեր», բայց այժմս նա սրտառուչ կերպով և փաղաքշորեն համբուրում էր մեզ:

Առավոտյան ժամի չորսն էր: Իրսում արգեն լույս էր: Թեյի ժամանակ, վորը յեփել էր Աննան, Մարցելին մեզ պատմում

էր, թե ինչպես կատարվեց ամեն ինչ: Հանկարծ մի ինչ վոր մեկը պայմանական նշանով ծեծեց բնակարանի դուռը:

— Ո՞վ կարող է լինել:

Մենք կասկածելիորեն նայում էյինք իրար: Բացի Յուրից և Մարցելից, վոչ վոք չպետք է գար մեզ մոտ:

Ներս մտավ «վոստիկաններից» մեկը՝ Բարտեկը:

Նա սիրթնած էր քաթանի պես:

— Հասցեն շինելի մեջ եմ թողել: Շտապում եյի...

Ուրախ սրամազրությունը միանգամից հողս ցնդեց:

— Ազգանունը չեք հիշում:

— Ազգանունը հիշում եմ, Պավլովսկի յեր, բայց հասցեն...

Աննան գիտեր հասցեն:

— Ահա թե ինչ, — միանգամից վճռեց նա, դուք գնացեք

Մարցելի հետ Պավլովսկու մոտ և անմիջապես նրան բնակարանից տարեք մի այլ վայր, ուրիշ թաղ: Յեթե կհասցնեք, յերեք ժամից հետո, շուտ չի կարելի, մենք դուրս կտանենք նաև նրա իրերը, իսկ յեթե չենք հասցնի, թող կորչեն, միայն թե մարդկանց փրկենք: Գնացեք, պետք է շտապել:

Նրանք գնացին:

Մենք չեյինք անհանգստանում Պավլովսկիների համար: Մինչև նրանց կգտնեն, հասցեն կընկեն և կգան խուզարկության, մի քանի ժամ կանցնի, իսկ այդ ժամանակվա ընթացքում Պավլովսկիներն արդեն հուսալի վայրում կլինեն:

Չնայած դրան, ուրախության զգացմունքը, վոր պատել էր մեզ, Մարցելիի գալուց հետո, ցրվեց:

Ժամի յոթին, արդեն մյուս բնակարանում, մենք պետք է տեղեկություն ստանայինք, թե ինչպես հաջողվեց ազատվածների առաքումը գնացքով մինչև սահման, և Ստեփանն այնտեղ պետք է հաղորդեր, թե արդյո՞ք վոստիկանությունն արդեն տագնապ է բարձրացրել թե վոչ:

Մինչև ժամի վեցը ստիպված էյինք մնալ այդ բնակարանում առանց գործի: Դա առանձնապես ձանձրալի յեր:

— Այսպես թե այնպես, մեծ գործ արինք: Հիմա ինչ կասի Յանը, — գրադեցնում յի յես Աննային խոսակցությամբ, վորը շատ մեծ հոգնածություն էր զգում միայն այն բանեց հետո, յերբ գործն արդեն ավարտվեց:

Նա պառկեց, համարյա յուրաքանչյուր բոպե ստուգելով, թե արդյոք գնալու ժամանակը չէ:

Ժամի վեցին մենք գնացինք մյուս բնակարանը:

Ինչպես հետագայում մեզ հայտնի յեղավ, հենց այդ ժամին բանջարանոցի տերը սայլով յեկել էր այնտեղ, բաց էր արել դռնակը և, ոճի կծածի նման, հետ նետվել:

— Պահակ:

Ժողովուրդը հավաքվեց, կանչեցին վոստիկանին և, խըմբված ամբոխը դռնակից ներս խուժեց բանջարանոց:

Ստեփանն այդ ամբոխի մեջ էր:

— Ձեռք չտաք, ձեռք չտաք, գոչում էր վախեցած քաղաքապահը, անընդհատ սուլելով: Հավաքվեցին ուրիշ քաղաքապահներ և թաղամասի պետը:

— Տես, տես, ինչ բաներ են արել:

Նա հրամայեց վոստիկաններին բանջարանոցից քշել հավաքվածներին, դռնակի առաջ կանգնեցրեց քաղաքապահներին՝ իսկ ինքը գնաց հեռախոսով կանչելու պրիստավին: Կես ժամ անց յեկավ նաև պրիստավը:

— Ուրիշ հարմար տեղ չեն գտել, զգվելի սոցիալիստներ, անպայման իմ թաղամասում...

Հետախույզի փորձված հայացքով զննեց բանջարանոցը: Տեսնելով ամբողջ բանջարանոցում՝ շաղ տված վոստիկանական զգեստները, նա գլխի ընկավ:

— Սպանել և հենց այստեղ էլ թաղել են սատանաները:

Պետք է փորենք:

Նա մոտեցավ ծածկակառքին:

Փակած է: Նրա մեջ ըստ յերեվոյթին, սպանվածներ պետք է լինեն: Վոչ մի բանի ձեռք չտալ մինչև քննիչի դալը, — հրամայեց նա թաղամասի պետին, նստեց կառքը և գնաց թաղամաս՝ ավագ վոստիկանապետին տեղի ունեցած զեպքի մասին հեռախոսով հայտնելու:

Այդ տեղեկություններով Ստեփանը յեկավ մեր բնակարանը մեզ հաղորդելու և անմիջապես յետ վերադարձով: Փրկվածներն հենց այդ ժամանակ գնացքներում սլանում էին զեպի սահման:

Միայն ժամի իննին զեպքի վայրը ժամանեցին ժանդարաները:

Մանրակրկիտ կերպով զիտելով ամբողջ բակը, քննությունը զեկավարող ժանդարմական գնդապետը մոտեցավ բանտի ծածկակառքին:

Նա ամբողջ ուժով քաշեց դռնակի բռնակից, բայց չբացվեց:

— Կանչեցեք փականազորժի:

Յեկավ փականազորժը: Բացին դռնակը... և այնտեղից դուրս քաշեցին կիսակենդան կառապանին, վտրի ձեռքերը կապված էյին մեջքին:

Նրա կապերը չբանդեցին, այլ միայն բերանից հանեցին թաշկինակը:

Նա հազիվ հազ էր կանգնում վտրքի վրա:

— Գոռ ձվ ես:

— Կառապան:

— Ո՞վ:

— Հետաքննական բանտի կառապանը:

— Ինչ ձվ այդպես արեց:

— Վոստիկանները:

— Լճվ վոստիկաններ են: Ձեր խոսքը միատեղ էր նրանց հետ:

— Ո՞ւմ հետ:

— Լավ, հետո կեմացվի: Պահակախմբի հետ նրան ուղարկեցեք պահնորգական բաժին:

Ժանդարմի գնդապետին հաջողվեց միայն պարզելու, վոր ծածկակառքը պատկանում էր հետաքննական բանտին: Նա գնաց զեկուցելու ավագ վոստիկանապետ Մայերին:

Այս անգամ նա ստիպված չեղավ սպասելու ավագ-վոստիկանապետի ընդունելությանը:

Սովորաբար, յերբ կառապանը, բանտարկյալներին տանում էր, անմիջապես հետ էր վերադառնում բանտ: Այդ գիշեր նա դեռ չէր վերադարձել, բանտում անհանգստանում էյին: Վերակացուն վճռեց անհանգստացնել Մայերին և վաղ առավոտյան գանգահարեց վոստիկանության հերթապահին:

Այդ պուզադիպեց պրիստավի հաղորդման հետ:

Ավագ-վոստիկանապետն սպասում էր ժանդարմական գրնդապետի զեկուցմանը:

Նա բարկությունից դեռ ու դեն էր ընկնում:

— Յես ձեզ հետ միասին բանտ կգնամ:

— Ո՞ւմ կարգադրությամբ եք բանտարկյալներին ուղարկել, — հարձակվեց նա վերակացվի վրա:

— Ձերդ զերազանցության:

ժամդարմական պոլիվերիկը ներկայացավ վոսիկանապետ Մայրիկն զեկուցման համար

— Ի՞մ:

— Այո, դուք բարեհաճեցիք հեռախոսով կարգադրել:

— Խեղճներդ կորցրել էք:

— Ահա և թուզթու:

Ավագ-վոստիկանապետը աչքերը հասեց թղթին:

— Իմ ստորագրութունն է, բայց յե: Հե՛մ ստորագրել:

Բանտարկեցին նաև վերակացվին: Նրան հարցաքննելուց իմացան «Փոն-Ֆուգ-երգի» հեռախոսելու մասին:

Կառապանը պատմեց, թե ինչ ոչին բերին իր գլխին:

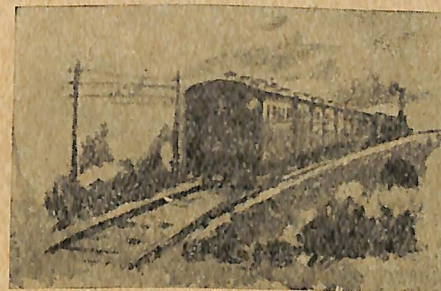
— Ի՞նչ անամոթության են հասել նրանք, — հուզվում էր ավագ-վոստիկանապետը:

Յերեք ժամից հետո ամբողջ վարչաձայնում խոշոր խորագրով փակցված էին մեր թուղթիկները:

«ՄՆԻ ԱՍՆԻՍՏԻԱՆ»

Նրա մեջ հազարավում էր, վոր մինք վոչ վոքից ներում չենք սպասում, այլ տալիս ենք ինքներս և թված էր մեր կողմից «ներում» շնորհած անձանց ազգանունները:

Կառապանի հասած ժանդարմները ցրվեցին ամեն կողմ, խուզարկութուններ էին անում, բանտարկութուններ կատարում, բայց փրկվածներն արդեն նրանց հասանելիության սահմանից այն կողմն էին գտնվում, իսկ մահապարտների ազատելուն մասնակցողներից վոչ վոք չտուժեց:

Պատ. խմբագիր՝ Մ. Գ ու ը դ ար յ ա ն
Տեխ. խմբագիր՝ Ա. Ն. Գ ա ս ս յ ա ը յ ա ն
Սրբագրել է՝ Հ. Մ ա ն ու լ յ ա ն

Գլավղիտի լիազոր՝ Ղ—4714 Հրատ. № 4452

Պատվեր 93. Տիրած 5000

Թ. զթ. 62×94 Տպադ. 23¹/₅ մամ.

Մեկ մամ. 38400 նշան. Հեղինակ. 21¹/₈ մամ.

Հանձնված է արտադրության 15 դեկտեմբերի 1937 թ.

Ստորագրված է տպագրության 17 ապրիլի 1938 թ.

Գինը 65 Կ.

Պետհրատի I տպարան, Յերևան, Լենինի 65

«Ազգային գրադարան»

NL0390531

ԳԻՆԸ 65 ԿՈՊ.

3736

Փ. ԿՕՆ
ՆԱՇԱ ԱՄՆԻՏԻԱ
ԴԻԶ ԱՐՄ. ՏՏՐ, ԵՐԵՎԱՆ